

НОВЕЛИ ІНСТИТУТУ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Т. ВАСИЛЬЧЕНКО

*кандидат юридичних наук,
суддя Господарського суду міста Києва*

Одним із кроків на шляху проведення судової реформи є внесення змін до процесуального законодавства. Цього року Рада з питань судової реформи розробила нову редакцію Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) та Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), які вже перебувають на розгляді Верховної Ради України у вигляді відповідного проекту Закону України від 23 березня 2017 р. № 6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1].

Проект ГПК України містить чимало новел: зміни передбачають розширення способів судового захисту, запровадження інституту врегулювання спору за участю судді, нових підходів до видів провадження у господарському судочинстві, нових правил забезпечення позову та ін. Суттєвих змін зазнав і інститут доказування у господарському судочинстві, який є чи не найголовнішим інститутом процесуального права, що регулює порядок вста-

новлення, збирання та оцінки доказів, на підставі яких встановлюються обставини, передбачені гіпотезами норм права.

Аналіз проекту ГПК України свідчить, що в господарському судочинстві інститут доказування набуває нового змісту: з'являються нові засоби доказування та змінюються правила щодо їх належності й допустимості; водночас давно відомі правила доказування набувають іншого змісту. Крім того, інститут судового доказування визначає змагальну модель господарського судочинства, а отже, дає уявлення про межі втручання суду в процес доказування.

Питання доказування загалом та в господарському судочинстві зокрема пов'язані передусім із господарською процесуальною формою захисту прав та були предметом розгляду таких провідних учених, як О. Беяневич, В. Беяневич, С. Демченко, В. Комаров, О. Подцерковний, Д. Притика, В. Резнікова та ін. В умовах розробки і прийняття проекту ГПК України, зважаючи на суттєву зміну підходів і процедури доказування у процесі, необхідним є детальний аналіз майбутнього інституту судового доказування у господарському судочинстві, що й є метою нашої статті.

Основним у процесі судового доказування, що впливає на змагальні засади судочинства, є межі втручання суду у встановлення обставин справи. За змістом проекту ГПК України тягар доказування лежить на сторонах. Зокрема, ст. 75 передбачає, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи.

При цьому в проекті ГПК України закріплено не право, а саме обов'язок учасників справи подавати усі наявні у них докази, не приховувати їх. І це логічно, адже за існуючою в Україні змагальною моделлю судочинства господарський суд, за загальним правилом, не може збирати з власної ініціативи докази, що стосуються предмета спору. Отже, в проекті ГПК України, зважаючи на основні завдання щодо забезпечення принципу змагальності сторін, йдеться про те, що суд має виступати у ролі арбітра, а весь тягар доказування повинен лягати на сторони та їх представників.

З цього приводу науковці вже неодноразово порушували питання виправданості встановлення заборони суду з власної ініціативи збирати докази. Так, наприклад, деякі вчені вважають, що встановлення такої заборони є не виправданим, оскільки ставить суд майже в повну залежність від тактичної позиції та добросовісності сторін. Відтак суд повинен мати право на витребування доказів із власної ініціативи у певних випадках [2, 43].

У науковій літературі також існує думка, що позбавлення суду права у разі недостатності поданих доказів із власної ініціативи витребувати їх, суттєво вплине на всебічність і справедливість судового процесу. Адже, з одного боку, розглядаючи справу по суті та розуміючи, що права однієї сторони порушені неправомірними діями іншої, суд не має можливості в разі, зокрема,

неналежного юридичного супроводження інтересів сторони її представниками, встановити істину та справедливість у вирішенні цього спору, а повинен, як статист, проаналізувати подані докази та вирішити спір суто на їхній підставі. Однак, з другого боку, витребовуючи докази з власної ініціативи, дії суду можна трактувати як дії адвоката певної сторони, що може свідчити про його упередженість [3, 66]. Б. Чичерін свого часу писав, що суддя викликається до діяльності самими сторонами. Він не вступає у справу за своєю ініціативою, а є тут третьою особою. Його завдання — тримати ваги правосуддя рівними для обох сторін, розібрати права і вимоги кожної та остаточно постановити свій вердикт [4, 200].

Аналізуючи викладене, слід погодитися із твердженнями Ю. Дзєпи, що засади змагальності є визначальними для господарського судочинства, і сторони повинні доказувати ті факти й обставини, на які вони посилаються як на підставу своїх вимог або заперечень. Водночас суд повинен бути наділений правом у виняткових випадках збирати докази з метою забезпечення повноти, всебічності та об'єктивності судового розгляду господарського спору та унеможливлення випадків зловживання учасниками справи своїми процесуальними правами [5, 50].

Відтак, на нашу думку, встановлення у проекті ГПК України винятку із загального правила щодо права витребування доказів судом самостійно, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів, є позитивним та науково обґрунтованим і практично виправданим елементом судового доказування.

У контексті досліджуваного питання хотілося б звернути увагу і на слушні зауваження І. Ватаманюка про те, що заборонивши суду, за загальним прави-

лом, з власної ініціативи витребувати необхідні докази та вимагаючи неухильного дотримання процесу під час вирішення справи, треба встановити належні гарантії того, що додержання цих вимог і вирішення спору по суті винятково на підставі поданих сторонами доказів не матиме наслідком скасування або зміну рішення суду внаслідок неповного з'ясування обставин, що мають значення для справи [3, 66].

Частково такі гарантії наявні в проекті ГПК України. Так, сторони несуть ризики настання наслідків, пов'язаних із вчиненням чи не вчиненням процесуальних дій. Зокрема, одним із цікавих нововведень є право суду визнати обставину встановленою у разі неподання відповідних доказів. За умовами ст. 75, у разі посилання учасника справи на невчинення іншим учасником справи певних дій або відсутність певної події, суд може зобов'язати такого іншого учасника справи надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події. У разі ненадання таких доказів суд може визнати обставину невчинення відповідних дій або відсутності події встановленою.

Право суду визнати обставину встановленою або відмовити у її визнанні передбачено проектом ГПК України і у разі ухилення учасника справи від подання суду на його вимогу необхідних для проведення експертизи матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, що перешкоджає її проведенню. У такому разі суд залежно від того, яка особа ухиляється та яке ця експертиза має значення, може визнати встановленою обставину, для з'ясування якої експертиза була призначена, або відмовити у її визнанні (ст. 103).

Така новація є позитивною, адже ця норма може відіграти певну стимулюючу роль для добросовісного використання сторонами своїх процесуальних прав і виконання обов'язків, зокрема й щодо належного подання доказів.

Розширено в проекті ГПК України і перелік засобів доказування, а саме: такими засобами будуть письмові докази, речові докази, електронні докази, висновки експертів та показання свідків.

Враховуючи динамічний розвиток інформаційних технологій, позитивним є введення у процесуальне законодавство такого засобу доказування, як електронні докази. Згідно зі ст. 97 проекту ГПК України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні і голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (зокрема й у мережі Інтернет).

Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України від 22 травня 2003 р. № 852-IV «Про електронний цифровий підпис». Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Втім, як визначається у самому проекті ГПК України, паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом і, відповідно, електронна копія письмового доказу не є електронним доказом.

Основною відмінністю таких доказів фактично є форма та матеріальний носій фіксації інформації.

Змінено, за умовами проекту ГПК України, і підходи в питаннях такого засобу доказування, як висновок екс-

перта. Зокрема, визначено, що висновок експерта може бути наданий не лише на підставі ухвали суду про призначення експертизи, а й на замовлення учасника справи і такі висновки фактично матимуть однакову юридичну силу. Так, у статтях 99, 102 передбачено право учасника справи подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення. Експерт, який склав такий висновок, має такі самі права та обов'язки, як і експерт, що здійснює експертизу на підставі ухвали суду.

При цьому проект ГПК України містить застереження, що у такому висновку експерта зазначається, що він підготовлений для подання до суду та обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. Водночас видається нелогічним те, що в проекті ГПК України не визначені наслідки відсутності такого застереження, як, наприклад, неприйняття його до розгляду з цих підстав. Згідно зі ст. 102 такий висновок експерта не приймається судом до розгляду лише за заявою учасника справи при наявності підстав для відводу експерта, який його підготував.

Призначення ж експертизи судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи буде обмежено наявністю сукупно таких умов: 1) для з'ясування обставин, що мають значення для справи, є необхідними спеціальні знання у сфері, іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо; 2) жодною стороною не наданий висновок експерта з цих же питань або висновки експертів, надані сторонами, викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності, або за клопотанням учасника справи, мотивованим неможливістю надати експертний висновок у строки, встановлені для подання доказів, з причин, визнаних судом поважними, зокрема через неможливість отримання необхідних для проведення експертизи матеріалів.

Найбільш дискусійним є запровадження у господарському процесі такого засобу доказування, як показання свідків. Як наголошують П. Лютіков і К. Краснова, практика господарського судочинства продемонструвала необхідність розширення засобів доказування за допомогою показань свідка, оскільки саме такі свідчення в окремих випадках можуть сприяти встановленню об'єктивної істини в справі та забезпечити повноту і всебічність її розгляду [6, 151]. Протилежну думку висловили юристи-практики О. Байдерін та А. Селютін. Вони наголошують на недоцільності введення у господарський процес інституту показань свідків, оскільки фактично відсутні справи, рішення в яких могло б бути змінено лише через наявність показань цих осіб, водночас як їхнє залучення є передумовою для затягування розгляду справи. Проте саме оперативність вважається візитівкою господарського процесу [7].

Дійсно, з одного боку, є побоювання, що введення у господарський процес інституту показань свідків може призвести до затягування розгляду справи. Натомість, з другого боку, як слушно зауважує Л. Рогач, значну кількість справ передано до господарської юрисдикції з цивільної (наприклад, корпоративні спори), де сторони мали змогу використовувати такий засіб доказування, а тому неправильним буде позбавляти їх такої можливості лише через те, що зараз ці справи розглядаються у господарських судах. На думку науковця, передусім слід брати до уваги не те, який суд розглядає справи, а те, чи можуть певні обставини підтверджуватися показаннями свідка [8].

За результатами дослідження цього питання можна дійти висновку, що такий засіб доказування у господарському процесі, як показання свідків, має право на існування, але ймовірніше як виняток, аніж загальне правило, та з введенням дієвих механізмів для

недопущення затягування розгляду справи.

Тому передусім варто зауважити, що відповідно до ст. 88 проекту ГПК України на підставі показань свідків не можуть встановлюватися обставини (факти), які згідно з законодавством або звичаями ділового обороту відображаються (обліковуються) у відповідних документах.

Отже, враховуючи, що в господарських відносинах за вимогами чинного законодавства господарські операції повинні відображатися документально, показання свідків не можуть підмінити відповідні документи. Зі свого боку, суб'єкти господарювання повинні належним чином виконувати свій обов'язок щодо ведення бухгалтерського та фінансового обліку.

Водночас виникають обґрунтовані сумніви щодо достатності лише такого застереження для попередження можливого використання свідків з метою затягування розгляду справи та «маніпулювання» доказовою базою недобросовісними учасниками процесу. Тим паче, що проект ГПК України не містить дієвого механізму забезпечення явки свідків та передбачає написання заяви свідка в нотаріальному порядку без участі іншої особи. Так, він визначає такий засіб доказування у двох формах: заява свідка та письмове опитування учасників справи як свідків.

У статті 89 проекту ГПК України встановлено, що, за загальним правилом, показання свідка викладаються письмово в нотаріально посвідченій заяві, в якій зазначаються дані про особу свідка, обставини, про які йому відомо, джерела обізнаності щодо цих обставин (оскільки не є доказом показання свідка, якщо він не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини або такі показання ґрунтуються на повідомленнях інших осіб), а також підтвердження свідка про обізнаність зі змістом закону щодо кримінальної відповідальності за надання

неправдивих показань та про готовність з'явитися до суду за його викликом для підтвердження своїх свідчень.

Виклик же до суду свідка (за ініціативою суду чи за клопотанням учасника справи) передбачається лише у випадку, якщо обставини, викладені свідком у заяві, суперечать іншим доказам або викликають у суду сумнів щодо їх змісту, достовірності чи повноти (ст. 90 проекту ГПК України). Втім, на нашу думку, суд не слід обмежувати правом викликати свідка на допит лише з підстав протиріч між доказами або сумніву щодо їх достовірності чи повноти. У разі, якщо суд буде вбачати за необхідне з метою забезпечення повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи викликати свідка в судове засідання без наявності явних протиріч чи сумнівів, то чому ні — це лише сприятиме повноті встановлення обставин справи без шкоди для господарського судочинства.

Водночас слід зазначити про обґрунтованість встановлення наслідків неявки свідка в судове засідання, зокрема щодо неприйняття його показів. Так, у проекті ГПК України зазначається, якщо свідок без поважних причин не з'явився у судовому засіданні або не взяв участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції, суд не бере до уваги його показання. При цьому суд має право зобов'язати учасника справи, який подав заяву свідка, забезпечити явку свідка до суду або його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Інша ж форма такого засобу доказування передбачає право на десять запитань у першій заяві по суті. Зокрема, у проекті ГПК України визначено право учасника поставити в першій заяві по суті справи або у додатку до неї не більше десяти запитань іншому учаснику справи про обставини, що мають значення для справи. Учасник справи, якому поставлено запитання, зобов'язаний надати вичерпну відповідь окре-

мо на кожне запитання по суті у формі заяви свідка. При цьому, якщо поставлене запитання пов'язане з наданням доказів, що підтверджують відповідні обставини, учасник справи разом із заявою свідка надає такі докази.

Водночас передбачено право учасника справи відмовитися від надання відповіді на поставлені запитання, зокрема у випадку, якщо поставлене запитання не стосується обставин, що мають значення для справи, або учасник справи поставив більше десяти запитань, а також із загальних підстав, які визначають право на відмову давати свідчення та осіб, які не можуть бути допитані як свідки. За наявності таких підстав учасник справи повинен повідомити про відмову іншого учасника та суд у строк для надання відповіді на запитання. Зі свого боку, суд за клопотанням іншого учасника справи може визнати підстави для відмови відсутніми та зобов'язати учасника справи надати відповідь.

Найцікавішим же є те, як докази подаватимуться, адже повністю змінено традиційний підхід до подання доказів у господарську процесі. Так, відповідно до ст. 81 проекту ГПК України будь-який учасник справи повинен надати всі докази, які стосуються справи, під час подання першої своєї заяви по суті. Позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати докази разом із позовною заявою. Зі свого боку, відповідач, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, повинні надати суду докази разом із поданням відзиву або письмових пояснень третьої особи.

Якщо доказ не може бути поданий в установлений законом строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійс-

нила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу.

Докази, не подані в установлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, коли особа, що їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у зазначений строк з причин, що не залежали від неї. У разі визнання поважними причин неподання учасником справи доказів у встановлений законом строк суд може визначити додатковий строк для подання зазначених доказів.

Отже, після прийняття відповідних змін, особа, яка звертається до суду, повинна буде подати не лише докази у підтвердження своїх вимог, а й докази на спростування доводів відповідача, які вона ще не знає, аби не виникло в подальшому проблем у поданні відповідних доказів.

Водночас виникає питання щодо доцільності такого обмеження права подання доказів та його співвідношення із завданням господарського судочинства щодо ефективного захисту порушених прав, яке складно досягти без повного, всебічного та об'єктивного судового розгляду. Як слушно зауважує Р. Сидорович, таке обмеження спричинить певні проблеми для учасників процесу, оскільки може виявитися, що строк подання доказів подовжуватиметься перманентно. Адже позивач звертатиметься до суду із заявою й водночас надаватиме всі свої докази. Далі відповідач подає заперечення й обґрунтовує його власними доказами. Причому він може це зробити фактично в день першого судового засідання, що вже позбавить позивача можливості надати нові докази [8]. На практиці досить часто виникає необхідність подання доказів позивачем після ознайомлення із відзивом і, відповідно, — відповідачем після ознайомлення із запереченнями позивача на відзив.

Відтак, враховуючи, що в проекті ГПК України встановлено обов'язковість проведення підготовчого засідан-

ня, одним із завдань якого є, зокрема, зібрання відповідних доказів, краще б було надати право суду встановлювати строки в межах проведення підготовчого засідання, в які сторони повинні подати свої докази.

Підсумовуючи, варто зазначити про таке. Аналіз положень ГПК України свідчить, що інститут судового доказування у господарському судочинстві України буде наповнено новим змістом, з'являться для господарського процесу нові засоби доказування, які вже давно

напрацьовувалися процесуальною наукою, а зміна правил належності та допустимості доказів підвищить ефективність господарського судочинства. Звичайно, в проаналізованих новелах інституту доказування у господарському процесі є як позитивні, так і негативні моменти. Втім, незважаючи на наявність у проекті ГПК України окремих дискусійних питань, загалом запроваджені нововведення є позитивними, а ефективність їхнього застосування у судовій практиці визначить час.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів* : проект Закону України від 23 березня 2017 р. № 6232 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415
2. *Риженко І. М.* Проблеми та напрями удосконалення господарського процесуального законодавства в умовах проведення судової реформи / І. М. Риженко, А. В. Рибас // *Судова та слідча практика в Україні*. — 2016. — Вип. 1. — С. 39–45.
3. *Ватаманюк І. В.* Проблеми та перспективи реформування господарського процесуального законодавства / І. В. Ватаманюк // *Науковий вісник Чернівецького університету*. — 2011. — Вип. 604. Правознавство. — С. 64–67.
4. *Чичерин Б. Н.* Курс государственной науки : в 3 т. / Б. Н. Чичерин. — М. : Типография т-ва И. Н. Кушнерев и Ко, 1894. — Т. 1. — 368 с.
5. *Джепа Ю. А.* Тенденції розвитку законодавства у сфері господарського судочинства в умовах євроінтеграції України / Ю. А. Джепа [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://apnl.dnu.in.ua/1_1_2017/13.pdf
6. *Лютіков П. С.* Показання свідка в господарському процесі: вкотре про необхідність оновлення засобів доказування / П. С. Лютіков, К. В. Краснова // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. — 2015. — Вип. 34. — Т. 1. — С. 148–152. — (Серія: Право).
7. *Будурова Г.* Засоби не виправдовують мету. Що привнесе в господарський процес новий ГПК: думки науковців та практиків / Г. Будурова [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/123269-scho_privnese_v_gospodarskiy_proces_noviy_gpk_dumki_naukovci.html
8. *Веремко В.* Як новий ГПК змінить правила гри і до яких ризиків слід готуватися / В. Веремко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/123054-yak_noviy_gpk_zminit_pravila_gri_dlya_storin_i_do_yakih_rizi.html

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Tsyvilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv: projekt Zakonu Ukrainy vid 23 bereznia 2017 r. № 6232 [On amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine and other legislative acts: draft Law of Ukraine dated March 23, 2017, № 6232]. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415
2. Ryzhenko I. M., Rybas A. V. Problemy ta napriamy udoskonalennia hospodarskoho protsesualnogo zakonodavstva v umovakh provedennia sudovoi reformy [Problems and directions of improvement of economic procedural legislation in the context of judicial reform], *Sudova ta slidcha praktyka v Ukraini*, 2016, Issue 1, pp. 39–45.
3. Vatamaniuk I. V. Problemy ta perspektyvy reformuvannia hospodarskoho protsesualnogo zakonodavstva [Problems and Prospects for the Reform of Economic Procedural Legislation], *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*, 2011, Issue 604, pp. 64–67.
4. Chicherin B. N. Kurs gosudarstvennoy nauki [Course of state science], Moskva: Tipografiya t-va I. N. Kushnerev i Ko, 1894, vol. 1, 368 p.
5. Dzhhepa Yu. A. Tendentsii rozvytku zakonodavstva u sferi hospodarskoho sudochynstva v umovakh ievro-intehratsii Ukrainy [Trends in the Development of Legislation in the Sphere of Economic Justice in the Conditions of European Integration of Ukraine]. Available at: http://apnl.dnu.in.ua/1_1_2017/13.pdf
6. Liutikov P. S., Krasnova K. V. Pokazannia svidka v hospodarskomu protsesi: vkontre pro neobkhdnist onovlennia zasobiv [Evidence of a witness in the economic process: once again the need to update the

- means of proof], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 2015, Issue 34, vol. 1, pp. 148–152.
7. Budurova H. Zasoby ne vypravdovuiut metu. Shcho prynese v hospodarskyi protses novyi HPK: dumky naukovtsiv ta praktykiv [Means do not justify the goal. What will bring to the economic process the new GPK: the opinions of scientists and practitioners]. Available at: http://zib.com.ua/ua/print/123269-/scho_privnese_v_gospodarskiy_proces_noviy_gpk_dumki_naukovci.html
  8. Veremko V. Iak novyi HPK zminyt pravyla hry i do iakyykh ryzykiv slid hotuvatysia [As the new IPC will change the rules of the game and what risks should be prepared]. Available at: http://zib.com.ua/ua/123054-yak_noviy_gpk_zminyt_pravyla_gri_dlya_storin_i_do_yakih_rizi.html

Васильченко Т. Новели інституту доказування у господарському судочинстві

Анотація. Статтю присвячено аналізу норм проекту Господарського процесуального кодексу України, що регулюють інститут доказування. Досліджуються нові засоби доказування та ефективність їхнього використання у господарських судах. Розглядаються нові правила щодо допустимості та належності доказів. Окреслюються нові підстави звільнення від доказування і механізм визнання судом обставини встановленою у разі неподання відповідних доказів. Наводиться характеристика нових правил подання доказів. Висвітлюється новий порядок призначення і проведення судових експертиз. Приділяється увага новим засобам доказування – електронним доказам і показанням свідків.

Ключові слова: правосуддя, господарське судочинство, процес, обставини справи, доказування, електронні докази, показання свідків, судова експертиза, належність і допустимість доказів, подання доказів.

Васильченко Т. Новеллы института доказывания в хозяйственном судопроизводстве

Аннотация. Статья посвящена анализу норм проекта Хозяйственного процессуального кодекса Украины, регулирующих институт доказывания. Исследуются новые средства доказывания и эффективность их использования в хозяйственных судах. Рассматриваются новые правила допустимости и принадлежности доказательств. Определяются новые основания освобождения от доказывания и механизм признания судом обстоятельства установленным в случае непредставления соответствующих доказательств. Приводится характеристика новых правил представления доказательств. Освещается новый порядок назначения и проведения судебных экспертиз. Уделяется внимание новым средствам доказывания – электронным доказательствам и показаниям свидетелей.

Ключевые слова: правосудие, хозяйственное судопроизводство, процесс, обстоятельства дела, доказывание, электронные доказательства, показания свидетелей, судебная экспертиза, принадлежность и допустимость доказательств, представление доказательств.

Vasylychenko T. Novels of Institute of Evidence in Economic Legal Proceedings

Annotation. The article is devoted to the analysis of regulations of the draft Economic Procedure Code of Ukraine that govern institute of proof. The article researches new means of proof and effectiveness of its application in economic courts. The new rules in respect of admissibility and relevance of evidence have been considered in the article. New grounds for proof release and mechanism of judicial admission of fact as established if the relevant evidence has not been presented are defined. The study gives characteristics of the new rules of evidence submission and highlights new procedure for commissioning and conducting the legal expertise. The attention is paid to the new means of proof, i.e. electronic evidence and witness statement.

Key words: justice, economic proceeding, procedure, facts of the case, proof, electronic evidence, legal expertise, admissibility and relevance of evidence, request for disclosure of evidence.